

योगिता पाटील
सहाय्यक प्राध्यापक ,गृहशास्त्र विभाग
विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर

B.A Part III

*Course X Space Planning
and Design*

Modul -2

*जागोचे नियोजन *

प्रस्तावना-

प्रत्येक व्यक्तीची स्वतःच्या घराची संकल्पना ही वेगळी असते . घर हे एक असे ठिकाण आहे की जिथे सर्वांना समाधान मिळते . घरातील वातावरण आनंदी आरोग्यदायी राहण्यासाठी घरात भरपूर हवा ,पाणी ,प्रकाश येईल तसेच प्रत्येकाला सोयीस्कर होईल अशा ठिकाणी जागेची निवड केली पाहिजे.

घरासाठी जागेची निवड करताना लक्षात घ्यावयाचे घटक-

१) जमिनीचा प्रकार-

घर बांधण्यासाठी जी जागा जी जागा घ्यावयाची आहे घ्यावयाची आहे तेथील जमीन कशी आहे हे पाहणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे सर्वसाधारणपणे जमिनीचे मुख्य चार प्रकार आहेत ते पुढील प्रमाणे

1} खडकाळ जमीन -

घराच्या पायथ्याच्या दृष्टीने ही जमीन चांगली समजली जाते कारण ह्या जमिनीत पाणी शोषले जात नाही.परंतु खडकाळ असल्यामुळे दगड तापतात व लवकर थंड होत नाही त्यामुळे घर गरम राहते तसेच खाली दगड व खडक असल्यामुळे जमीन खणताना किंवा सपाट करताना कठीण जाते व जास्त खर्च येतो याशिवाय खडका जमिनीत झाडे किंवा बगिचा करता येत नाही

2) मुरमाड जमीन -

ज्या जमिनीत मुरमाचे प्रमाण जास्त असते तिला मुरमाड जमीन असे म्हणतात मुरुम दोन प्रकारचा आढळतो. 1) ठिसूळ 2) कडक याचा रंग लालसर असतो घरासाठी मुरमाची जमीन सर्वात चांगली मानली जाते. कारण यात थोड्या प्रमाणात पाणी शोषून घेण्याची क्षमता असते. पाया फार खोल खणावा लागत नाही .घराचा पाया जमिनीत पक्का बसतो.

3) काळी भुसभुशीत जमीन -

याचा उपयोग जास्त प्रमाणात शेताकरिता केला जातो शेतीला. अशा प्रकारची जमीन चांगली समजली जाते पण घराच्या दृष्टिकोनातून ही जमीन चांगली नसते कारण भुसभुशीत असल्याने त्यात पाणी शोषून घेण्याची क्षमता जास्त असते त्यामुळे घराला ओल येण्याची भिंतींना भेगा पडण्याची शक्यता असते पाया पक्का होण्यासाठी बरेच खोल खणावे लागते तसेच सिमेंटचा पायवा करून त्यावर भिंती उभ्या कराव्या लागतात.

• 4) वाळू मिश्रीत जमीन-

- वाळू मिश्री जमीन सर्वसाधारणपणे नदीच्या काठी किंवा समुद्राच्या काठावर आढळते. रेंतीचा मुख्य गुणधर्म म्हणजे त्यात बाईंडिंग घटक नसतात त्यामुळे ती घराच्या बांधकामासाठी अयोग्य ठरते. वाळू मिश्रीत जमिनीवर पक्के बांधकाम करताना फार कठीण जाते. घर बांधायचे झाले तर पायवा बराच खोल खणावा लागतो. घराचे जोते थोडे उंचावर घ्यावे लागतात कारण नदीच्या किंवा समुद्राच्या पाण्याची पातळी वाढली तर त्यामुळे घराला धोका धोका निर्माण होऊ शकणार नाही.

• आधुनिक काळात वास्तुशास्त्रात बरीच प्रगती झाली आहे. सिमेंटच्या उपयोगाने वैज्ञानिक यंत्रणेमुळे कोणत्याही प्रकारच्या जमिनीवर बांधकाम करणे शक्य झाले आहे. जमीन योग्य प्रकारची नसली तरी कृत्रिम रित्या त्यावर प्रयोग करून ती घरासाठी योग्य केली जाते.

